

העמק דבר לפרשת פינחס

פרק כה (המשך)

פרק כה, יא

יא פינחס בן אלעזר בן-אהרן הכהן השיב את-חמתי מעל בני-ישראל בקנאו את-קנאתי בתוכם ולא-כליתי את-בני-ישראל בקנאתי:

פינחס בן אלעזר וגו'. איתא במדרש רבה (כא,א) בדין הוא שיטול שכרו משלם דקשה להמדרש יחס של פינחס לכאן. והעלו באשר ברכו ה' בכהונה. ואם היה המקנא אחד משבטי ישראל הלא היה ג"כ ראוי לשכר כזה. אבל מכל מקום לא היה יכול לקבל שכרו משלם להיות כהן גדול אחר שאינו מזרע אהרן ועל כורחך היה שכרו מעין זה באופן אחר אבל לא בשלמות ועתה כאשר היה המקנא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן אף על פי שלא נתכהן עדיין, מכל מקום בדין הוא שיהא נוטל שכרו משלם. שהרי מכל מקום הוא מזרע אהרן.

השיב את חמתי. הוא פעולת טובה אחת שהניח דעתי כביכול. ואף על פי שביארנו שלא היה חרון אף באמת אלא פעולת חרון אף מכל מקום חרון אף לא הוי אבל חמה הוי.

(הרחב דבר:) ומכאן ראייה לדברי מדלא כתיב השיב חרון אפי כמו שאמר ה' וישוב חרון אף מישראל. אלא לא היה חרון אף ה' כלל. אבל חמה הוי. וכבר אמרו בשמ"ר (מא,ז) דשני דברים המה. וחרון אף קשה מחמה מדאיתא שם דא"ל משם להקב"ה קומה אתה באפך ואני אעמוד בחמה. וכתיב כי כלינו באפך ובחמתך נבהלנו. הרי דאף גרע. ובב"ב (ט,ב) איתא דהעושה צדקה בסתר - אף כופה, וחמה אינו כופה. פירוש דיש בכח הצדקה להסיר את האף המכלה, אבל עדיין נשאר כח החמה להעניש. ולאחר כ"ז מובן דהא דלא הוי ריתחא בכל העת מן השטים עד הגלגל. אינו אלא דלא הוי זעם דרגע, דכתיב כי רגע באפו. אבל חמה הוי).

ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי. עוד פעל עמדי אשר ראוי לשכר וגמול טוב. מה שלא כליתי את בני ישראל.

פרק כה, יב

יבִלְכַן אָמַר הַנְּבִי נִתַּן לּוֹ אֶת-בְּרִיתִי שְׁלוֹם :

לִכֵּן אָמַר. לשון אמור משמעו אתה בעצמך. לך לפינחס להגיד ישרו ושכרו. ושמעתי מחותני הגאון מוהרי"ץ זצ"ל בדרך משל ששר המלחמה בעמדו בעת צרה ולא מצא ידים איך לצאת ממנה. ובא איש חיל מתוך ההמון. והורה דרך איך לצאת ועי"ז ניצולו. הרי זה האיש ראוי לקבל שכר, והשר ראוי לאיזה עונש ושיהא לו העדר כבוד ע"כ מצוה המלך שיהא אותו השר מוביל מתנות המלך להאיש חיל, וזהו עונש של השר. כך בשביל שנתרשלו ידיו של משה ולא מצא ידיו לעשות בזה מאומה. ופינחס התחזק והגביר חיילים לשמו ית'. ע"כ נצטוה משה שהוא יאמר לפינחס גמולו מה'.

אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם. בשכר שהניח כעסו וחמתו של הקב"ה ברכו במדת השלום. שלא יקפיד ולא ירגיז. ובשביל כי טבע המעשה שעשה פינחס להרוג נפש בידו. היה נותן להשאיר בלב הרגש עז גם אח"כ אבל באשר היה לשם שמים משום הכי באה הברכה שיהא תמיד בנחת ובמדת השלום. ולא יהא זה הענין לפוקת לב. ועיין כיוצא בזה בספר דברים י"ג י"ח ברצחי עיר הנדחת.

פֶּרֶק כֹּה, יֵג

יְגִוְהִיתָה לּוֹ וּלְזָרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהַנֵּת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאֱלֹהֵיוּ וַיִּכְפֹּר עַל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל :

והיתה לו וגו'. בשכר שהגין על ישראל. ניתן לו ברית כהנת עולם לכפר על בני ישראל לדור דור. ופירוש כהנת עולם כהן גדול וכיוצא בזה לעיל (ג' ג) יע"ש דכהן הדיוט אינו עומד תמיד לפני ה' כי אם במשמרו ובית אב שלו. או ברגלים. מה שאין כן כהן גדול עומד תמיד ומכהן.

תחת אשר קנא לאלהיו. ברית השלום מגיע לו. לא רק מחמת שהשיב את חמתי בקנאו. ואם לא הגיע לחמת ה' לא היה מגיע לו ברכת השלום. לא כן אלא **תחת אשר קנא לאלהיו** היה קצפו ורגזו אך לשם שמים ע"כ באה לו ברכת השלום.

ויכפר על בני ישראל. ברכת כהונה לא אך משום שלא כליתי את בני ישראל. ואם לא הגיע לעונש עז כזה לא היה מגיע לו זה השכר. לא כן אלא בשביל **ויכפר על בני ישראל** מגיע לו שיכפר עוד עליהם. דמי שמוסר נפשו על המצוה מסייעין לו מן השמים אח"כ. והודיע זה הכתוב כדי ללמדנו דעת לימים יוצרו.

פֶּרֶק כֹּה, יֵד

**יְדוּשָׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֶּכָּה אֲשֶׁר הִכָּה אֶת-הַמְּדִינִית זְמָרִי בֶן-סְלוּא נָשִׂיא בֵּית-אֶב
לְשִׁמְעוֹנִי :**

וּשְׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'. ללמדנו כי קנאת פינחס היה במסירות נפש. שהיה מסוכן מבית אב לשמעוני.

אֲשֶׁר הִכָּה אֶת הַמְּדִינִית. בעת היותו עמה. דאלו פירש זמרי באותה שעה. לא היה רשאי פינחס להורגו כדאיתא בפ' ד' מיתות דאף על פי שחילל שם שמים ופינחס קנא לכבודו ית' מכל מקום לא היה עושה נגד הדין. ולא הרגו אם לא שהותר דמו ע"פ דין תורה.

פֶּרֶק כָּה, טו

טוּוּשָׁם הָאִשָּׁה הַמֶּכָּה הַמְּדִינִית כְּזָבִי בֵּת-צוּר רֹאשׁ אֲמוֹת בֵּית-אֶב בְּמִדְיָן הוּא :

וּשְׁם הָאִשָּׁה הַמוּכָה וְגוֹ'. הודיע הכתוב שמה. בשביל שהוא הקדמה לפרשה הסמוכה כאשר יבואר.

רֹאשׁ אֲמוֹת וְגוֹ'. כבר נתבאר בפ' בלק דבאותה שעה היה צור הראש ובשעת מלחמת ישראל היה השלישי. כי חליפות היה חמשת מלכי מדין להנהיג מלוכה במואב.

פֶּרֶק כָּה, יז

יזְצָרוּר אֶת-הַמְּדִינִים וְהִכִּיתֶם אוֹתָם :

צָרוּר אֶת הַמְּדִינִים. בעוד שלא יגיעו למלחמה שזה היה צריך להכנה. בין כה וכה יצרו אותם. למען יהיו שונאים זה עם זה ומריבים. ואח"כ **והכיתם אותם.** במלחמה.

פֶּרֶק כָּה, יח

יחִי-צָרוּרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלִיהֶם אֲשֶׁר-נִכְלוּ לָכֶם עַל-דָּבָר פְּעוּר וְעַל-דָּבָר כְּזָבִי בֵּת-נָשִׂיא מִדְיָן אַחֲתֶם הַמֶּכָּה בְיוֹם-הַמִּגְפָּה עַל-דָּבָר פְּעוּר :

כִּי צוּרִים וְגוֹ'. טעם על מצות צרור. הוא משום שגם עתה המה צוררים יותר ממואב דמואב שהחטיאו בבנות וגם לעבודה זרה כמוש שאכלו זבחיהם והשתחוו לאלהיהן. היה הכל אז בעת שהתגבר תאות זנות. ומאז שנהרגה בת המלך וגם מתו במגפה כ"ד אלף מישראל. נתיראו הבנות ולא החטיאו עוד ושוב לא עבדו עבודה זרה כמוש. מה שאין כן מדין שהיה עבודה זרה שלהם פעור אשר היא מושכת לב ישראל. ואחר שהחלו להחטיא בה בנכליהם אשר נכלו לכם. שוב קשה להפרד ממנה ונמצא צוררים גם עתה לכם. משום הכי עליכם לצרור אותם בכל שעה.

ועל דבר כזבי וגו' ביום המגפה על דבר פעור. אחר שהיא נשיאה ונכשלו בה. נתפרצו על ידה הרבה נשים. עד שהיא גרמה את יום המגפה על דבר פעור משום הכי והכיתם אותם.

פרק כו

פרק כו, א

אִיִּהי אַחֲרֵי הַמִּגְפָּה וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל אֱלֹעֶזֶר בֶּן-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר:
ויהי אחרי המגפה. דעיקר המנין היה בשביל חלוקת הארץ כמבואר להלן. משום הכי הקדים הכתוב שהיה אחרי המגפה. ונשאר כולם שעומדים לירש את הארץ. וכך כתב הראב"ע.

פרק כו, ב

בְּשֹׂאוֹ אֶת-רֹאשׁ כָּל-עַדֹּת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל-יֹצֵא צֶבֶא בְּיִשְׂרָאֵל:
כל יוצא צבא. ואם לא היה יוצא צבא. היה בכלל מפלים שלא נטלו בנחלה.

פרק כו, ג

גַּוְיִדְבַר מֹשֶׁה וְאֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל-יַרְדֵּן יְרֹחוֹ לֵאמֹר:
וידבר משה. מלשון הנהגה. שהיו מפוזרים בערי עבר הירדן. ורק המחנה ואהל מועד היה במקום אחד. וכאשר נצטוו להמנות. הכריז משה ואלעזר שכל מי מבן עשרים שנה יבא למקום המיועד. ונדברו כולם לערבות מואב.

פרק כו, ד

ד מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמַעְלָה כְּאִשֶּׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹצֵאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
כאשר צוה ה' וגו' היוצאים מארץ מצרים. דכאן לא פירש ה' האיך יעמדו למנין. אבל התם פירש שיהיו במספר שמות לגלגלותם וכמבואר שם (לעיל א, יח). והודיע הכתוב שהיה המנין כאן ג"כ באותו אופן.

פרק כו, ה

הַרְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי לְפִלּוּא מִשְׁפַּחַת הַפְּלֹאִי :

ראובן בכור ישראל. הקדים הכתוב לבאר מה שנמנה בראש ראובן ולא יהודה כמו שהיה עד כה משום שראובן היה בכור ישראל ע"כ היה ראוי ליקח חלקו בראשונה בנחלה. משום הכי נמנה כאן בראש.

חנוך. בכל המשפחות כתיב ל' בראש השם. זולת חנוך בן ראובן ותולע בן יששכר. ובבני מנשה משונה הלשון בבני גלעד דבכולהו לא כתיב ל' זולת לחלק. ואין דבר ריק בתורה. ונראה משום דכל המשפחות שבפרשה לא רק צאצאיהם נקראו על שמם. אלא אפילו צאצאי אחי אביהם שלא זכו לשם להקרא על שמו נבלעו במשפחה אחרת. תדע שהרי בני מנשה לא כתיב אלא משפחת המכירי (פסוק כט) ובספר יהושע י"ז, א כתיב מכיר בכור מנשה. הדבר מובן שהיו למנשה עוד בנים אלא שנקראו כולם ע"ש מכיר. וכן קרוב לומר דכל בני יעקב הולידו עוד בנים אחר שבאו למצרים. אלא שלא זכו להקרא בשם אלא מי שנולד בא"י כפירוש רש"י להלן בפס' כד לענין נכדי השבטים. וה"ה יש לומר על בניהם ממש. וא"כ יש לומר דבכל מקום דכתיב בל' כמו לפלוא משפחת הפלואי. היינו שהיו הרבה מבני ראובן שנמשכו אחר משפחת פלואי. באשר היו מקורבים עם פלוא בעודו בחייו מה שאין כן חנוך ותולע. לא נקרא ע"ש כי אם זרע חנוך ותולע משום הכי כתיב חנוך הוא משפחתו.

פרק כו, ט

טוֹבְנֵי אֱלִיָּאֵב נְמוּאֵל וְדָתָן וְאֶבְיָרִים הוּא-דָתָן וְאֶבְיָרִים (קְרוּאִי) [קְרוּאִי] הַעֲדָה אֲשֶׁר הָצוּ עַל-מֹשֶׁה וְעַל-אַהֲרֹן בְּעֵדַת-קָרַח בְּהַצְתָּם עַל-ה':

קריאי העדה. אינו דומה למשמעות קריאי מועד. דפירושו באהל מועד יחד עם משה ואהרן כמו שכתבתי ריש פרשת קרח. מה שאין כן קריאי העדה. פירושו איזה עדה שבשבט ראובן היו המה הראשים.

אשר הצו על משה וגו' בעדת קרח בהצותם על ה'. כבר נתבאר בפרשת קרח (טז, א) דדתן ואבירם לא בקשו גדולות להקטיר קטרת, אלא היו שונאי משה ואהרן. והצו עליהם מחלוקת גדולה במה שמשכו אחריהם הר"ן איש גדולי הדור וצדיקים שהאמינו במשה ותורתו ולא היו בלבם עליו כלום רק היו מתאווים להקטיר לפני ה' להשיג מזה אהבת ה' והצו על ה' שהרחיקם מעבודתו. ולא היה אפשר להם להגיע לידי הקטרה שהרי המשכן היה גדור הרבה ע"י הלויים ומשה ואהרן עד שנמשכו אחר דתן ואבירם והצו גם המה על משה ואהרן כדי לפרוץ הגדר. נמצא דדתן ואבירם הצו על משה ואהרן ועדת קרח הצו על ה'. זה היה עיקר רצונם.

פרק כו, י

יִתְפַּתַּח הָאֶרֶץ אֶת-פִּיהָ וּתְבַלַּע אֹתָם וְאֶת-קֶרֶחַ בְּמוֹת הָעֵדָה בְּאֹכֵל הָאִשׁ אֶת חֲמֻשִּׁים וּמֵאֲתִים אִישׁ וַיְהִי לְנֹס:

ואת קרח במוות העדה. אינו מובן מה זה מות העדה והרי הנגף שהיה י"ד אלף לא היה לאל למחרת יום הבליעה. ונראה כמו שכתב הגאון פנים יפות שקרח שהיה עם השרופים לא נבלע עד יום המחרת בעידן ריתחא של הנגף והפה של הארץ עוד לא נסתם. וכדאיתא במימרי דרבה בר בר חנה ר"פ הספינה (ב"ב ע"ד, א) שנראה עדיין מקום הבליעה ואז נבלע קרח או הכי פירושו לאחר שנקבר עפרו נבלע בעומק השאול והיינו **במוות העדה** שהיה עידן ריתחא.

ויהיו לנס. פירוש גבוהים במעלה שזכו לשם טוב, במה שצוה הקב"ה לעשות מן המחנות ציפוי למזבח וכמו שכתבתי שם (לעיל יז, ג) ודבר זה גרם שהתלוננו עם ה' על משה ואהרן לאמר אתם המתם וגו' (לעיל יז, ו) ובאה המגפה. ומזה נבלע קרח.

פרק כו, יא

יֵאָבֵד־בְּנֵי-קֶרֶחַ לֹא-מֵתוּ:

ובני קרח לא מתו. גם זה הגיע לאשר קרח השתתף עם הרשעים דתן ואבירם לעשות מחלוקת שלא לשם שמים. ע"כ נבדלו בני קרח הצדיקים ממנו ואילו היה קרח מן השרופים לחוד, כעדת קרח שמסרו נפשם על אהבת ה', יוכל להיות שבני קרח היו נמשכים אחר דעת אביהם. והיו מתים גם המה. אבל אחר שקרח אביהם נמשך אחר דתן ואבירם שונאי משה. והמה בני קרח היו תלמידי משה. משום הכי לא נמשכו אחריהם ולא מתו.

פרק כו, יד

יֵד אֱלֹהִים מִשְׁפַּחַת הַשָּׁמַעֲנִי שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלְף וּמֵאֲתִים:

אלה משפחות השמעוני. בכל השבטים כתיב לפקודיהם או ופקודיהם ובשמעון לא כתיב כל. והנראה דמשמעות פקודיהם כאן הוא כמו שיבואר להלן (פסוק נד) איש לפי פקודיו לפי מנין בני ביתו או עסקיו שכל אחד היתה לו פקודת הליכות עניניו בפני עצמו. ושבט שמעון אף על פי שנתר מהם הרבה מכל מקום נהרסה פקודתם ע"י המגפה ששלטה בשבטו משום הכי לא כתיב בהו פקודתם.

פרק כו, כח

כח בְּנֵי יוֹסֵף לְמִשְׁפַּחְתָּם מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם:

מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם. הִטְעַם שֶׁהַקְּדִים הַכְּתוּב מְנַשֶּׁה לְאֶפְרַיִם. מִבּוֹאֵר לְעֵיל ב' כ'.

פרק כו, כט

כט בְּנֵי מְנַשֶּׁה לְמִכִּיר מִשְׁפַּחַת הַמִּכִּירִי וּמִכִּיר הוֹלִיד אֶת-גִּלְעָד לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת

הַגִּלְעָדִי:

לְמִכִּיר מִשְׁפַּחַת הַמִּכִּירִי. כָּבֵר בִּיאָרְנוּ שֶׁהָיוּ עוֹד בָּנִים לְמְנַשֶּׁה. וְנִקְרָאוּ ע"ש מִכִּיר הַבְּכוֹר וְהַחֲשׁוּב שֶׁבְּכוֹלָם. וְכֵן לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת הַגִּלְעָדִי הָיוּ לְמִכִּיר עוֹד בָּנִים נִקְרָאוּ ע"ש גִּלְעָד. וּמְכַל מְקוֹם הָיוּ עוֹד נִקְרָאִים ע"ש אֲבִיהֶם מִשְׁפַּחַת הַמִּכִּירִי. וְכֵן בְּבִנֵי גִלְעָד הָיוּ הַרְבֵּה בָּנִים נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ. וְעוֹד הָיָה.

פרק כו, ל

ל אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד אֵינְזָר מִשְׁפַּחַת הָאֵינְזָרִי לְחֶלֶק מִשְׁפַּחַת הַחֶלְקִי:

אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד. שִׁיצְאוּ מִשֵּׁם מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶם. וְנִקְרָאוּ ע"ש עֲצָמָם. אֲבָל מְכַל מְקוֹם נִשְׁתִּיר הַרְבֵּה שֶׁנִּקְרָאוּ ע"ש מִשְׁפַּחַת הַגִּלְעָדִי. וְכֵן כָּתַב רִש"י בַּפְּסוּק כ"ד.

פרק כו, לד

לד אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה וּפְקוּדֵיהֶם שְׁנַיִם וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְשֶׁבַע מֵאוֹת:

וּפְקוּדֵיהֶם. בְּכָל הַשְּׁבֻטִים כָּתִיב לְפְקוּדֵיהֶם רַק בְּשֶׁבֶט מְנַשֶּׁה וּבְנִימִין וּנְפְתָלִי כָּתִיב וּפְקוּדֵיהֶם וְהֵנָּה כָּבֵר בִּיאָרְנוּ לְעֵיל י"ד וְלֵהֲלֵךְ נ"ד מִשְׁמַעוֹת פְּקוּדוֹת הוּא עֶסְקִיּוֹ, וּלְפִי עֶרֶךְ עֶסְקִיּוֹ הָיָה חֲלוּקֵת נִחְלָתוֹ לְפִי הַטוֹב לְפָנָיו וּמִשְׁפַּחוֹת מְנַשֶּׁה וּבְנִימִין וּנְפְתָלִי הָיוּ לָהֶם עֶסְקִים מְחֻלְקִים יוֹתֵר מִשְׁאֵרֵי שְׁבֻטִים מִשׁוֹם הִכִּי כָּתִיב בָּהוּ וּפְקוּדֵיהֶם. וְכֵן יֵשׁ שְׁנַיִם בְּאִיזָה שְׁבֻטִים דְּכָתִיב לְמִשְׁפַּחוֹתָם יִתִּירָה עַל כָּל הַשְּׁבֻטִים. וְהוּא מִשׁוֹם שֶׁהָיָה בָּהֶם חֲלוּקֵת מִשְׁפַּחוֹת יוֹתֵר מִהַכְּתוּב, אֲלֵא שֶׁלֹּא זָכוּ לִשְׁם שֶׁהָיוּ נִכְתָּבִים בַּתּוֹרָה.

פרק כו, מ

מ וַיְהִי בְּנֵי-בִלְעֹ אֶרֶד וְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הָאֶרְדִּי לְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הַנַּעֲמִי:

וַיְהִי בְּנֵי בִלְעֹ. פֶּרֶש"י בְּשֵׁם ר' מִשֵּׁה הַדְּרָשׁן שִׁירְדָה אֲמֵן לְמִצְרַיִם כִּשְׁהִיָּתָה מְעוּבֵרֶת מֵהֶם לְכַךְ נִחְלְקוּ לְמִשְׁפַּחוֹת כַּחצָרוֹן וְחֻמוֹל. פִּירוֹשׁ שֶׁהֵנִי שֶׁנִּחְשְׁבוּ לְמִשְׁפַּחוֹת בְּפָנָיו עֲצָמָן הָיוּ כּוֹלָם

נולדים בא"י ונהגו בהם סלסול. והא שבני יוסף נמנו כמה מבני בניהם למשפחות משום דבני יוסף ג"כ נולדו במצרים. מה שאין כן כל השבטים. וא"כ היה קשה מדוע נחשבו בני בלע שלא נולדו בא"י מדלא נחשבו בשבעים נפש שבאו למצרים משום הכי יישב שמכל מקום נתעברה אמם בהם בא"י. אבל הראב"ע כתב בשם י"א שהם נעמן וארד שכתובים בבני בנימין המה בני בלע והעיקר כמו שכתב הרמב"ן שנעמן וארד בני בנימין שנכנסו למצרים מתו בלי זרעא קיימא, ויבם בלע הבכור נשותיהם, שהרי כבר נהגו בענין יבום כמבואר בבני יהודה. והיו זרעו מתחלה ארד ואח"כ נעמן ע"ש המתים משום הכי אף על פי שנולדו במצרים נחשבים כיורדי מצרים. ובזה אפשר ליישב מה שלא כתיב לארד משפחת הארדי. דבאמת לא נקרא ארד. שהרי אין הדין להקרא בזה השם ממש. אלא זרעו ומשפחתו נקרא ע"ש המת ארדי.

פרק כו, מו

מוֹשֶׁם בַּת-אֲשֶׁר שָׂרָח:

ושם בת אשר. לשון ושם מיותר. משום הכי תרגם אונקלוס בת אתת אשר. פירוש לא היתה בת אשר אלא בשם מחמת שגדלה כבת. ופירשו התוס' בשביל שניתן לה נחלה בארץ אף על פי שאין מגיע לה ע"פ דין. משום הכי נחשבה בזה המנין. שעיקרו בשביל חלוקת הארץ.

פרק כו, נג

נג לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות:

לאלה. כבר דרשו חז"ל (ב"ב קי"ז, א) מה בא למעט. ובספרי יש נוסחא 'מפני כשרים וקדושים והובא ברשב"ם ב"ב דף קי"ז א' ופירש בדוחק. ונראה משום שנשאר מדור הישן ט"ו אלף כמו שכתבו התוס' שם (קכ"א, א) בשם מדרש איכה. ועל כורחך כשרותן וצדקותם הגין עליהם שישתיירו מן הגזירה ומכל מקום לא באו במנין השני ולא נטלו חלק בארץ משום הכי דייק הכתוב לאלה וגו'.

במספר שמות. שהרי לא מנו הגלגולות אלא פתקאות שבהם כתובים השמות כמו במנין הראשון וכמו שכתבתי לעיל א' ב' משום הכי כתיב כפי המספר של השמות יהיו כמו כן חלקים.

פרק כו, נד

נד לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו איש לפי פקדיו יתן נחלתו:

לרב וגו'. פירש רש"י לשבט שהוא מרובה באוכלוסין נתנו חלק רב. והרמב"ן פירש למשפחה שבכל שבט. והדברים ארוכים בפירוש הספרי ובסוגית הגמרא ואין כאן מקום. אמנם לפי הפשט הפירוש על כל איש בפני עצמו. ובאשר לא היו הנחלות שוין בערכם יש עדית ויפה לזריעה ויש זיבורית ויפה לבנין. וכדומה ונישום כל חלק לפי השווי כחלוקת האחים אבל בזה לא היה שוה. שהרי בחלוקת אחים אין אחד יכול לומר שהוא נצרך לפי עסקיו דוקא חלקו בזה האופן אלא יכול השני להעלות לו כנכסי דבר מריון או ע"פ הגורל ממש מה שאין כן חלוקת א"י היה מתחלה **לרב** דמי שהיה לו בני בית הרבה ונצרך לבנינים הרבה **תרבה נחלתו**. יהי חלקו חלק מרובה בקרקע. **ולמעט**. מי שבני ביתו מועטים **תמעט נחלתו**. יותן לו נחלה מועטת אבל מכל מקום יהיה בשווי שוה. **איש לפי פקודיו**. לפי מנין ביתו או עסקיו שגם זה נקרא פקודת האדם. **יותן נחלתו**. לפי ראות המחלקים שטוב לפניו.

פרק כו, נה

נה אר-בגורל יחלק את-הארץ לשמות מטות-אבתם ינחלו:

אר בגורל. באיזה מקום יתנו לו חלק הראוי לו. יהי בגורל. **לשמות מטות אבותם ינחלו**. לא יטילו גורל אם יפול לזה האיש בזה השבט או בזה או באיזה משפחה דזה ודאי ינחלו איש בשבטו ובמשפחתו. אלא במשפחתו יחלק בגורל באיזה מקום יהיה חלקו.

פרק כו, נו

נו על-פי הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט:

על פי הגורל תחלק נחלתו. ואם שני האנשים שוים בערכם ויש נחלות בשני אופנים אז ע"פ הגורל תחלק למי יותן רב ולמי המעט.

פרק כו, נז

נז ואלה פקודי הלוי למשפחתם לגרשון משפחת הגרשני לקהת משפחת הקהתי למררי משפחת המררי:

ואלה פקודי הלוי למשפחותם. באשר ניתן ללוי ערים לשבת ונחלקו הערים לכל משפחה בפני עצמה משום הכי נמנו המשפחות וכל משפחה לפי רבוי האנשים מן חודש ומעלה ניתן לה עיר.

לגרשון משפחת הגרשני. שאף על פי שהיה מי מבניו למשפחה בפני עצמה מכל מקום הנותרים נקראו על שמו וכן למררי משפחת המררי. שאף על פי דשני בניו מחלי ומושי נעשו למשפחות בפני עצמם. מכל מקום היו למררי עוד בנים שלא זכו לשם בפני עצמם ונקראו ע"ש אביהם. וכמו שכתבתי לעיל ה'. וכן היה לאלעזר בן אהרן בנים לבד פינחס ונולדו אחר שנתכהנו. והיו כהנים כמו אביהם אלא שלא נכתבו בתורה.

פרק כו, נח

נחאלה משפחת לוי משפחת הלבני משפחת החברני משפחת המחלי משפחת המושי משפחת הקרחי וקהת הולד את-עמרם:

משפחת הלבני וגו'. לפי גדולת המשפחות באותה שעה נמנו בסדר. וכמו שכתבתי ריש פרשת שלח.

וקהת הוליד את עמרם. בשביל שלא היה באותו עת משפחת העמרמי שלא נקראו בני משה ולא בני אהרן על שמו משום הכי כתיב שעמרם הוליד את משה ואהרן והרי בניהם נטלו ערים לשבת בני משה בכלל הקהתים ובני אהרן בפני עצמם כידוע. אם כי לא נקרא ע"ש משפחת הקהתי.

פרק כו, נט

נט ושם אשת עמרם יוכבד בת-לוי אשר ילדה אתה ללוי במצרים ותלד לעמרם את-אהרן ואת-משה ואת מרים אחתם:

אשר ילדה אותה ללוי במצרים. משום דלא כתיב כאן יוכבד דודתו כלשון הפסוק בספר שמות ו' כ' וא"כ היה במשמע לפרש בת לוי. מזרע לוי. אבל לא בתו ממש. והראיה מדלא נמנתה בין שבעים נפש באי מצרים ע"כ הוצרך הכתוב לפרש שהיא בת לוי ממש והא שלא נמנתה הוא משום שילדה אותה ללוי במצרים.

פרק כו, סב

סב ויהיו פקדיהם שלשה ועשרים אלף כל-זכר מבן-חדש ומעלה כי לא התפקדו בתוך בני ישראל כי לא-נתן להם נחלה בתוך בני ישראל:

ולא התפקדו בתוך בני ישראל. הוא טעם שנמנו מבן חודש ומעלה כי לא התפקדו בכלל יוצאי צבא בישראל. וא"כ אין נפקא מינה בין בן חודש או בן עשרים.

כי לא נתן וגו'. גם זה טעם שלא נמנו מבן עשרים.

כי לא נתן וגו'. ורק הנחלה היה תלוי בבן עשרים.

פרק כו, סג

סג אלה פקודי משה ואלעזר הכהן אשר פקדו את-בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו:

אלה פקודי משה ואלעזר הכהן אשר פקדו את בני ישראל. הכי מיבעי לכתוב אלה פקודי בני ישראל אשר פקדו משה ואלעזר הכהן. והכי איתא שטחיות הלשון בספר במדבר. אבל בא הכתוב לכלול גם הלויים. שפקדו אותם משה ואלעזר, משום הכי החל הכתוב אלה היינו הלויים שמדבר בהם, אשר פקדו את בני ישראל וגו' המה פקדו גם הלויים וכמו שהיה כתוב עם בני ישראל אם שלא היה צורך לענין שיפקדו המה הלויים. ונמצא יש לזה הפסוק שתי משמעויות בישראל במשמעות בפני עצמה ובלויים בפני עצמה. וכאלה הרבה בתורה.

פרק כו פסוק סד

סד ובאלה לא-היה איש מפקודי משה ואהרן הכהן אשר פקדו את-בני ישראל במדבר סיני:

ובאלה. האי ובאלה מיותר והכי מיבעי ולא היה איש. אבל כבר כתבו התוס' ב"ב (קכא,א) בשם המדרש שנשתיירו חמש עשר אף שלא מתו. ומכל מקום לא היו בפקודי משה ואלעזר וכן נראה דהלויים אף על פי שלא נגזר עליהם גזרת דור הזה. וכמה מהם נשארו וכמו שמביא במדרש רבה (במדבר רבה ג,ז) ראה מאלעזר שלא נזכר שהוא נשתייר כמו כלב ויהושע אלא ודאי מהלויים הרבה נשתיירו. מכל מקום במנין השני לא היו משום הכי כתיב ובאלה. פירוש במנין הלויים וישראל דמיירי בהם. ובזה מתיישב הלשון גם בזה הפסוק שלא כתיב לא היה איש מפקודי בני ישראל אשר פקד משה ואהרן. אלא כמו שכתבתי דגם הלויים שנשאר מנין הראשון לא בא במנין השני.

פרק כו, סה

סה כי-אמר ה' להם מות ימתו במדבר ולא-נותר מהם איש כי אם-כלב בן-יפנה ויהושע בן-נון:

כי אמר ה' להם וגו'. קאי על בני ישראל דסליק מינייהו (כמו שכתבתי בספר ויקרא (יג,כ יז,טו) ובכמה מקומות דהכי אורחא דקרא).

מות ימותו במדבר. משום הכי אף על פי שנשתייר הרבה ברחמי שמים שניחם על הרעה אבל **ולא נותר מהם איש.** יוצא צבא שראוי למנין.
כי אם כלב וגו'. המה היו יוצאי צבא.

פרק כז

פרק כז, א

אותקרבנה בנות צלפחד בן-חפר בן-גלעד בן-מכיר בן-מנשה למשפחת מנשה בן-יוסף ואלה שמות בנותיו מחלה נעה וחגלה ומלכה ותרצה:
ותקרבנה. באו ממחנה ישראל סמוך לאהל מועד מקום ישיבת משה וסנהדרין.

פרק כז, ב

בועמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאם וכל-העדה פתח אהל-מועד לאמר:

ותעמודנה. אחר שהודיעו למשה כי נשים עומדות מבחוץ. הרשה להם שיעמדו לפניהם.
לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני וגו'. לפי הפשט ישבו כולם פתח אהל מועד. וא"כ היה ראוי לכתוב לפני משה ואלעזר הכהן והנשיאים. אבל באשר היו חמשה ולא שלחו אחת מהן לטעון בשביל כולן. אלא כולן חכמניות היו. ויכלו להטעים טענתן. וא"כ זאת היתה מדברת עם משה וזאת עם אלעזר וזאת עם הנשיאים. עד שנראו שבאו לפני כולן בפני עצמן.

פרק כז, ג

גאבינו מת במדבר והוא לא-היה בתוך העדה הנועדים על-ה' בעדת-קרח כי-בִּחְטָאוֹ מת ובנים לא-היו לו:

והוא לא היה וגו'. דאלו היה נהי שלא מצינו שבניהם אבדו נחלתן. מכל מקום לא היה מקום לצעוק למה יגרע שם אבינו.

ובנים לא היו לו. ולא אמרו ובנים אין להם. דמשמע שעתה אין להם. ומה לי אם לא היה מעולם או היה ומתו בלי זרע קיימא. אלא מזה למדו חז"ל פ' יש נוחלין דבנות צלפחד חכמניות היו ובאו מפרשת יבום. וטענו א"כ שהבנות אינן בני הקמת שם תתייבם אמנו. ולפי זה אין הטענה אלא כשלא היו להם בנים זכרים כשמת דאם היה בשעת מיתת האב. אי אפשר להתייבם אפילו אינן בני הקמת שם.

פרק כז, ד

דלמה יגרע שם-אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן תנה-לנו אֶחְזָה בְּתוֹךְ אָחִי אֲבִינוּ:

כי אין לו בן. מיותר לגמרי. וגם שנוי לשון הקודם לא היו לו אלא שהראו לדעת כי משפטן פירוש חקירה שלהן הוא אפילו היו לו בנים בשעת מיתה ומתו אח"כ. וא"כ אין כאן ממה נפשך של יבום. מכל מקום מגיע הירושא לבנות. ואף על פי שלא היה בזה נפקא מינה להן. מכל מקום הראו לדעת תועלת לבנות אחרות שמתו אחיהם בלי זרע קיימא אחר מות האב. והיינו דאיתא שם בנות צלפחד דרשניות הן. דזהו ענין דרשן. להועיל בחכמתו לאחרים. והיינו דמפרש הגמרא אלו היה לו בן לא דברנו. פירוש אלו היה לו עתה בחיים לא דברנו כלל. אבל כל זמן שאין לו אפילו לא היה לנו ממה נפשך של יבום. היינו מדברות מצד החקירה **תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו**. האי בתוך אחי אבינו מיותר. אלא בשביל שהיה חצי שבט מנשה בעבר הירדן. והמה בקשו דוקא בא"י בתוך אחי אביהם לא אחי אבי אביהם. והיינו דאיתא במדרש והובא בפרש"י לעיל כ"ו סלקא דעתך שהיו הנשים מחבבות א"י והביא ראייה מבנות צלפחד. ולכאורה אינו מובן. ומה ראייה היא זו וכי היה להם עצה לשוב למצרים? ומה זה חידוש שבקשו נחלה בא"י?! אלא הראייה הוא ממה שבקשו דוקא בא"י שלא נכבשה עוד. ולא בעבר הירדן שכבר היא כבושה ועומדת לפניו. אלא שהיו מחבבות א"י.

פרק כז, ה

הויקרב משה את-משפטן לפני ה':

את משפטן. פירוש משפטן חקירה שלהן. כמו שמפרש הגמרא סנהדרין (פז א-ב) כי יפלא ממך דבר למשפט (דב' יז,ח) זה הדין. ואינו דין ממונות אלא החקירה התלמודית הבאה משלש עשרה מדות כמבואר שם זה בתו מאנוסתו. וכן הכונה כאן. וכבר ביארנו בספר ויקרא י"ח ה' בארוכה במשמעות משפטים בכמה מקומות. וכתוב משפטן בנו"ן רבתי. ללמד שהקריב גם את משפט הבנות בהלכות ירושה. גם את משפט בנות צלפחד בפרט שראויות להיות מצוינות בשביל חכמתן וזכותן. וכך עלה מפי ה' כאשר יבא בסמוך.

פרק כז, ז

זֶכֶן בְּנוֹת צֶלְפָּחַד דְּבַרֵת נְתַן תַּתַּן לָהֶם אַחְזַת נַחֲלָה בְּתוֹךְ אַחֵי אֲבֵיהֶם וְהַעֲבֵרְתָּ אֶת- נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן:

כ. מלשון כן צדקה לחיים. וכן כנים אנחנו. שביארנו במקומו מלשון בסיס ויסוד. כך הפירוש כאן המה דוברות דבר שיש לו יסוד בתורה.

נתן תתן להם וגו'. כ"ז הפסוק נראה מיותר. והכי מיבעי דבר אל בני ישראל איש כי ימות וגו'. ולפי הדרש בב"ב (ק"ח, ב) בא לרבות חלק בכורה ועוד ארבעה חלקים. ולפי הפשט יש להבין עפ"י דאיתא שם (קט, ב) רבי אומר בכולן נאמר נתינה ובבת נאמר העברה שאין לך שמעביר נחלה משבט לשבט אלא בת. וזהו ודאי עומק לשון הכתוב.

(הרחב דבר:) ולמדנו מכאן התרת שבטים לדורות לבא זה בזה. שהרי כתב והעברת. והא דאיתא שם (קכ"א, א) מאי דריש זה הדבר כו' אינו אלא לרבנן דרבי דמפרשי קרא והעברתה את נחלתו לבתו לירושת אב. אבל לרבי מבואר בכתוב ההיתר לדורות. או אפילו לרבי אפשר לומר דקמ"ל דאפילו הבת נשואה כבר קודם שהגיע לה ירושה מכל מקום היא יורשת ומעברת נחלה לבניה).

וא"כ בבנות צלפחד דכתיב והעברת את נחלת אביהן להן למדנו שהותרו בנות צלפחד לכל השבטים. וכדאיתא שם (קכ"א, א) אלא דשם למדו מדכתיב להלן (ל, ו) לטוב בעיניהם תהיינה לנשים. וזה לא נצרכנו אלא לת"ק דרבי. ודרשי הא דכתיב והעברת לרבות חלק בכורה, וכפירוש רשב"ם (ק"ח, ב) כדכתיב והעברת כל פטר רחם. אבל לרבי הלא מבואר במקומו שהן רשאין להעביר נחלה. ומשום הכי פירש הקב"ה בהם בפני עצמן. משום דבאותו הדור לא היו רשאין שארי בנות להעביר נחלה אף על פי שעדין לא נתפרש האיסור. ועל פי זה יבוא בדיוק דבר ה' **נתן תתן להם אחוזת נחלה בתוך אחי אביהם.** בלשון זכר. וגם הקדים לשון תתן להם קודם דבר הניתן היינו אחוזת נחלה. ואח"כ אמר ה' והעברת את נחלת אביהן להן. הוא להיפך. ולדברינו מדויק שמתחלה אמר ה' שבשביל חכמתן וזכותן מחשיבם לזכרים לוקחי נחלה מצד עצמם. וכמו סרח בת אשר. משום הכי כתיב בלשון זכר. ועיקר הדיוק הוא להם. וחזר ופירש איזו נחלה היינו את נחלת אביהן להן. דבאמת אחר שהיתה להם נחלת אביהן. אין הצורך ליתן להם בשביל עצמם. אלא נחלת אביהן. ומכל מקום מועילה זכות עצמם לענין והעברת.

בתוך אחי אביהם. היינו בא"י ולא בעבר הירדן. ולא נימא דיותר טוב להעביר נחלה בעבר הירדן שקדושתה קלה מא"י.

פרק כז, ח

חנאל-בני ישראל תדבר לאמר איש כיי-מות וכן אין לו והעברתם את-נחלתו לבתו:
והעברתם וגו'. וכן במקראות הסמוכות ונתתם. ואין הלשון מדויק. וכי ב"ד עושים דבר?
והכי מיבעי ועברה נחלתו לבתו. והיתה נחלתו לאחיו. אלא ללמדנו שיש ביד ב"ד איזה כח
להעביר וליתן. וכמו שיש ביד האב להוריש מדעתו ולהעביר נחלה לבן בין הבנים כדאיתא
בפרק מי שמת (ב"ב קל,א) דקי"ל כר' יוחנן בן בורקא ומדכתיב ביום הנחילו את בניו. הכי
נמי יש איזה כח ביד ב"ד. אבל הדבר מובן שב"ד אין להם להעביר לפי רצונם ח"ו כמו
באב שעושה מצד אהבה לבנו אחד. אלא היינו שפרש"י יבמות (לח,א) ורשב"ם ב"ב
(קנז,א) במשנה דנפל הבית. דספר יורש אינו נוטל כלום במקום שיש ודאי ולא כמו הבינו
התוס' דהכי סהירא להו לרש"י ורשב"ם בכל דיני ממונות, דאם אחד יש לו ודאי בזה
החפץ והשני ספק לבי"ד נותנים להודאי כולה. והרבו להקשות על זה. אבל באמת גם
רש"י ורשב"ם לא סבירא להו הכי אלא בירושה כמו שכתב הנימוקי יוסף ביבמות שם.
והיינו מדיוקא דהני קראי דיש כח לבי"ד להאליים כח האחד. והיינו באם הוא ודאי והשני
ספק להם. נותנים להודאי והברור להם.

פרק כז, יא

יא ואם-אין אחים לאביו ונתתם את-נחלתו לשארו הקרב אליו ממשפחתו וירש אתה
והיתה לבני ישראל לחקת משפט כאשר צנה ה' את-משה:
וירש אותה. הדרש ידוע לירושת אשה. ולפי הפשט בשביל שלשון נתינה אינו אלא בדבר
שיש בו דין מתנה מה שאין כן ראוי היינו חוב מלוה או כופר. לא שייך בו לשון מתנה. ומכל
מקום הקרוב יורש. משום הכיכתיב דלא כמקבל מתנה אלא כירושה.
והיתה לבני ישראל לחקת משפט. כתב הרמב"ן שיהיה המשפט הלז לדורות ולא בנחלת
הארץ לבד. ולמה שכתבתי אי אפשר לומר כן שהרי אליבא דרבי עיקר פרשה זו נאמרה
לדורות שהותרו להעביר נחלה משבט לשבט. אלא הפשט הוא כדאיתא בב"ב (קיג,ב) על
זה המקרא אורעה כל הפרשה להיות דין. ופירש הרשב"ם וחוקת משפט אצטריך לרבו
שאר נחלות דלהוי דין דביום הנחילו לא איירי אלא בבן היורש אביו לחוד ולא נתבאר
מהיכי תיתי הייתי מחלק שאר נחלות מבן היורש. ונראה דעת הרשב"ם לא כמו שהבינו
התוס' שם דתרוייהו דרשי דחקת משפט, וביום הנחילו אתיין לכדרב יהודה דאמר שלשה
שנכנסו לבקר את החולה כו' ועפ"י זה נדחקו, ואין כאן מקומו. אלא הרשב"ם מפרש דלאו
בחדא מילתא מיירי. וביום הנחילו אורעה להיות דין כדר' יהודה שלשה שנכנסו לבקר את
החולה כו' דבזה מיירי ביום הנחילו. שהאב מנחיל למי שרוצה. ומרבה לבן מן הבנים. אבל
חקת משפט מיירי בשאר יורשים, ואורעה להיות דין. לא לענין מנחיל מדעתו, דלא מיירי

קרא במנחיל כלל, אלא במת ונפלה הירושה מאליו ותו דבמנחיל מהיכי תיתי לחלק בין האב לשאר יורשים. אלא במת ואינו ידוע היורש לב"ד. לא מהני גלוי מילתא בעלמא כדאיתא ביבמות (לט,ב) דאשתמודענא דהוא אחוה דממיתנא סגי. מה שאין כן בירושה אינו כן אלא דוקא עפ"י עדים כשרים שיעידו שהוא קרוב כמו שכתב בהגהת רמ"א ח"מ ריש סי' רפ"ד בשם הריב"ש ולא מורידין קרוב לירושה עפ"י עד אחד.

(הרחב דבר:) והש"ך והגר"א הראו המקור בכתובות דף ק"ז ובמח"כ אינו ענין לכאן. דשם מיירי במי שיצא למדה"י והוא בחזקת חי. אין סומכין על עד אחד שאמר שמת. אבל כהן מיירי במת ודאי שנצרך לנו להחזיק באדם שהוא קרוב מאב. והיה סלקא דעתך שאינו אלא גלוי מילתא. אלא העיקר הוא מהא דב"ב דף קי"ג והא דקאמר שם וכדבר יהודה דא' שלשה כו' אינו ענין אלא על ביום הנחילו. והראיה מכתובות הנ"ל הביא הריב"ש בפירוש קנ"ה ורפ"א דלא מהני סברת מילתא דעל"ג בממון והובא בהגהת רמ"א סי' ל'. אבל מה שכתב הריב"ש בס' מ"ו כתב בלא הוכחה. אלא כמו שכתבתי דזה לא נלמד מסוגי' דכתובות.).

וזוהו דכתיב והיתה זאת לכם לחקת משפט. ככל ד"מ שמוציאין ממון אינו אלא עפ"י עדים. **כאשר צוה ה' את משה.** כבר ביארנו כמה פעמים דזה הלשון מורה דצוה עפ"י קבלה שאינו מפורש בפרשה. והכי נמי הן כתיב בפירוש עפ"י שנים עדים יקום דבר. ולמדנו שאין מוציאין ממון מיד חבירו אלא עפ"י שני עדים. מכל מקום הכלל הוא דאפילו באופן שאינו להוציא מחזקה אין עד אחד מועיל בדבר שבממון כדמוכח בב"ב (לג,ב) בההוא ארבא ובשבועות (לב,ב) הכל מודים בעד אחד כו' ולא מוקי בכהאי גוונא שאין חזקה כנגדו. ועוד יש ראייה לזה (ודלא כמהרי"ק שורש ע"ב שלא כתב כן וכבר השיגו עליו). והכי נמי לענין ירושה. לא מיבעי במקום שיש יורש ודאי ובא עוד אחד והביא עד אחד שהוא ג"כ קרוב אין בדבריו כלום להוציא מן היורש המוחזק. אפילו אין לפני ב"ד יורש ודאי. אי אפשר להעמיד הנחלה ביד מי שבא בעד אחד. והיינו כאשר צוה ה' עפ"י קבלה לענין שאר חוקת משפט. הכי נמי לענין ירושה.

פרק כז, יב

יבויאמר ה' אל-משה עלה אל-הר העברים הַזֶּה וְרָאָה אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

הר העברים. שיש לו שני עברים. מצד אחד היה לישראל ומצד השני היה שייך למואב. כמו שנתבאר בספר דברים ל"ב מ"ט.

פרק כז, יג

יג וְרֵאִיתָ אֹתָהּ וְנֹאֲסַפְתָּ אֶל-עַמִּיךָ גַם-אֶתָּה כְּאִשֶּׁר נֹאֲסַף אֶהְרֵן אַחִירָי:

וראיתה אתה. הוא מיותר. אלא אינו שייך לצווי כי אם להבטחה. שהקב"ה מבטיחו שיראה אותה בשלמות במשמע, וכמו בלשון ב"א שאומר על הכנר שבועה שאוכל אותה כולה במשמע (אם לא שנאבד מקצתה, בזה דעת הרא"ש ור"ן פ"ג דשבועות דמכל מקום מקיים שבועתו באוכל את השאר, דמקצתה נמי במשמע, אבל כ"ז שהיא בשלמות חייב לאכול כולה), וכך משמע לשון הקב"ה וראיתה אותה כולה. והנה אין כאן מקום ההבטחה כי אם ריש פ' ואתחנן (דב' ג, כה) שבקש משה ע"ז. אבל משום שלא יהא במשמע עלה וגו' מיד אחר הדבור. ובאמת אינו כן, אלא עד שנצטוו שנית בפרשת האזינו אחר קריאת השירה. ולמד משה זה מדאמר לו ה' הבטחה זו כאן. מבואר שאינו מצוה אלא כשיגיע שעת רצון של הבטחה זו. וכ"ז שלא הודיע לו ה' עת הרצון לזה לא היה המצוה עליו לעלות.

פרק כז, יד

יד כְּאִשֶּׁר מְרִיתֶם פִּי בְּמִדְבַר-צֶן בְּמִרְיַת הַעֲדָה לְהַקְדִּישְׁנִי בַּמִּים לְעֵינֵיהֶם הֵם מִי-מִרְיַת קֹדֶשׁ מִדְבַר-צֶן:

להקדישני במים לעיניהם. עיין מה שכתבתי לעיל כ' י"ג וכ"ד.
הם מי מריבת קדש. אינם אותם המים של רפידים. אלא מים אחרים כמו שכתבתי שם באורך.

פרק כז, טז

טז וַיִּקְדֵּה אֱלֹהֵי הַרוּחַת לְכָל-בָּשָׂר אִישׁ עַל-הָעֲדָה:

הרוחות לכל בשר. נתבאר לעיל ט"ז כ"ב דבשר משמעו הנאת הגוף. וכל אדם רוחו שהוא דעתו נמשכת לפי הנאתו. משום הכיקשה להנהיג את ישראל באמת. אלא איש אשר דעתו עזה בלי שום הנאת עצמו.

פרק כז, יז

יז וְאִשֶּׁר-יֵצֵא לְפָנֵיהֶם וְאִשֶּׁר יֵבֵא לְפָנֵיהֶם וְאִשֶּׁר יוֹצִיאֵם וְאִשֶּׁר יָבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת ה' כְּצֶאֱן אִשֶּׁר אֵין-לָהֶם רְעָה:

אשר יצא לפנייהם. הוא בראש, כפרש"י בשם הספרי.

ואשר יוציאם. יטריח גם לעשות סדרים איך יצאו ויבואו המה.
ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה. לעניני מלחמה לא שייך המשל כצאן. אלא כעם בלי מנהיג. אלא הוא בקשה אחרת. באשר בעוד משה חי נתפרנסו בזכותו במן. עתה מאין יגיע להם זכות פרנסתם. וזהו המשל כצאן אשר אין להם רועה מורה דרך להם למרעיתם. ויבואר עוד בפרשה הסמוכה (כח,ב).

פרק כז, יח

יח ויאמר ה' אל-משה קח-לך את-יהושע בן-נון איש אשר-רוח בו וסמכת את-ידך עליו:
קח לך. להנאתך. שיהושע היה תלמידו המובהק החביב כבן.
איש אשר רוח בו. רוחו היינו דעתו עומד בפ"ע ואינו נמשך אחר נטיה רצונית להנאת עצמו או אחרים.

וסמכת את ידך עליו. שתהא לו סיעתא דשמיא לכיין האמת ודעת ישרה. וזהו כעין תועלת סמיכה להוראה שמועילה לסיעתא דשמיא. משום דאפילו איש שראוי לזה נדרש לסיוע מן השמים לכיין האמת כדאיתא בכתובות (ס,ב) לענין תלמיד בפני רבו. שמשום הכי אסור להורות אף על פי שראוי. מכל מקום אין לו סיעתא דשמיא לך.

פרק כז, יט

יט והעמדת אתו לפני אלעזר הכהן ולפני כל-העדה וצויתיה אתו לעיניהם:
והעמדת אתו וגו'. העמדה זו היא לשררות עליהם. ומכל מקום אינו אלא עבודות שמוכרח לעבדם במה שמשתרר עליהם. משום הכי כתיב בלשון והעמדת אתו לפני. באותה לשון דכתיב להלן כ"א שמראה על טפילות. היינו משום שבאמת השררה ג"כ הוא טפילות.
לפני אלעזר הכהן. הוא בעניני עבודת המשכן. שיהושע היה כעין מלך כמבואר ברמב"ם פ"א ה"ג. מהל"מ מלכים. ושם פ"ג ה"ח דלהכי כתיב כל איש אשר ימרה את פיך יומת. והכי איתא בסנהדרין (מט,א) ומלך שררותו גם בבהמ"ק שהרי בירושלמי מפרשי הא דתמיד קרב בד' שעות היה בימי שלמה, ומשום שהיו המפתחות ברשותו. ובמדרש איכה איתא שהיה ינאי המלך מזהיר את הכהן גדול שלא יקריב נדבות ביום שהוא הקריב.
ולפני כל העדה. היינו בהנהגת הדור.

וצויתיה אתו לעיניהם. פרש"י בני טרחנין הם כו' והקשה הרמב"ן שזה אינו ראוי להגיד בפני כולם. ולא קשייא מידי דבפני כל העדה היינו סנהדרין כמו בפסוק כ"א וכל העדה שהוא סנהדרין. וא"כ כשצוה אותו ע"ז. כל שכן שהגיע להם לדעת לסבול את הצבור

כאשר ישא האומן את היונק אפילו הוא מטריח. מיהו גם זה שכתב הרמב"ן אמת שנכלל בזה הצווי שאר דברי מוסר ג"כ השייך להנהגת הכלל. ועיין להלן כ"ג.

פרק כז, כ

כַּוְנַתְּהָ מֵהוֹדֵךְ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל-עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

וּנְתַתָּה מֵהוֹדֵךְ עָלָיו. שיהא ניכר שאתה מנהיג אותו לראש.

למען ישמעו וגו'. שהרי ההעמדה והצווי לא היה אלא לפני סנהדרין וראשי העדה. אבל בזה ההוד ידעו וישמעו כל עדת בני ישראל.

פרק כז, כא

כַּאֲלֹפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֵד וְשָׂאֵל לוֹ בְּמִשְׁפֵּט הָאוּרִים לִפְנֵי ה' עַל-פִּי וְצָאוּ וְעַל-פִּי יֵבֹאוּ הוּא וְכָל-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ וְכָל-הָעֵדָה:

ולפני אלעזר הכהן יעמוד. האי העמדה כמשמעו טפל ולמטה הימנו בשעה ששאל לו לפני ה'.

ושאל לו וגו'. אם יהיה נצרך לכך. ולא יהיה נביא בעצמו. או בשעת חלוקת הארץ.

פרק כז, כב

כַּבְּיַעֲשׂ מִשֶּׁה כְּאִשֶּׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת-יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמְדֵהוּ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל-הָעֵדָה:

ויקח וגו'. כ"ז מיותר שהרי כתיב ויעש כאשר צוה וכקושית הגמרא סנהדרין (מב,ב) עשיה בהדיא כתיבא כו'. אלא משום ששינה באמת מסדר שאמר ה' מתחילה סמיכה ואח"כ העמדה. ומשה עשה להיפך. משום הכי כתיב כאשר צוה. היינו בקבלה היה כך וכיוצא בזה בסוף ס' שמות ובספר ויקרא ח' ה' עיי"ש. וא"כ לא הקדים הקב"ה סמיכה אלא לסמוך לאיש אשר רוח בו. שאף על פי שהוא ראוי לכך מכל מקום נצרך לסמיכה להשיג סיעתא דשמיא כמו שכתבתי (פסוק יח). אלא שלא מהני סמיכה אלא למי שראוי לקבל ברכה זו. היינו לאיש אשר רוח בו. ומזה נקיש סמיכה להוראה דלא מועילה אלא לראוי לזה.

פרק כז, כג

כגוֹיִסְמָךְ אֶת-יְדִיוֹ עָלָיו וַיְצַוֵּהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד-מֹשֶׁה:

ויצוהו כאשר דבר ה' ביד משה. כבר ביארנו בכמה מקומות פירוש ביד משה הוא הערה מה' כמו דבר קבלה. והכי נמי משמעות ויצוהו אמר לו דברי מוסר הנוגע לענין. ושפע מוסר היה דבר ה' ביד משה. ויותר היה ראוי לכתוב כאשר צוה ה'. אבל כאשר דבר ה' משמעו דבר ה' בפירוש והוא כפרש"י שהאציל מהודו וקירון עור פניו על פני יהושע כדבר ה' ופירוש ביד משה. שהיה בכחו לעשות כן.

פרק כח

פרק כח, ב

בצו את-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת-קִרְבְּנֵי לַחְמֵי לַאֲשֵׁי רִיחַ נִיחָחֵי תִשְׁמְרוּ לַהֲקָרִיב לִי בְמוֹעֲדוֹ:

את קרבני לחמי. שם לחם משמעו פעולת החיבור בהתקשרות אמיץ ומדובק כלשון מדרש ויק"ר (ג,ג) על הפסוק וישוב אל ה' וירחמהו. כאדם שהוא מלחים שני נסרים ומדביקן ופירושו דטבע ידוע כשמחליקין נסרים ומדביקן עד שרוח אויר לא יבא ביניהם. אז אי אפשר להפרידם זה מזה בשום אופן. וזה החיבור נקרא מלחים. ומזה הפעולה בא שם לחם שמחבר הגוף עם הנפש באופן חזק. והנה קרא הקב"ה קרבנות בכלל לחמי. שהוא מחבר כביכול את הקב"ה לישראל. וכן נקרא התלמוד לחמי כדאיתא בחגיגה (יד,א) לנו לחמו בלחמי זה תלמוד. ואין לך מחבר ומקרב את ישראל לאביהם שבשבמים כמו תלמוד וקרבנות. והנה לפי זה מתפרש לחמי לאשי חיבור שלי לאשי.

אבל עוד משמעות יש בזה. היינו לחם שאני מפרנס בם את עולמי. וכדאיתא בכתובות (י,ב) למה נקרא שמו מזבח שהוא מזין. ופירש"י בזכות הקרבנות העולם ניזון כו' ובשביל זה נקרא עבודת הקרבנות בשם עבודה סתם יותר משארי מצות שבתורה משום דסתם עובד הוא כדי לשבוע לחם. וכבר ביארנו בספר בראשית ט"ו מ' ובכל מקום דעבודת הקרבנות היה חוק לישראל היינו פרנסתם בא"י מה שאין כן כל המצות אין באין בשביל פרנסה בעוה"ז.

והנה רש"י הביא לשון הספרי למה נסמכה פרשה זו לזו, משל למטרונא כו' ואינו מובן עדיין מה שייכות יש דוקא לפרשת תמידים להא דלעיל מינה. וגם הלא כבר נאמרה בסדר תצוה (כט,לח). ורש"י כתב בסמוך שלא נאמרה אלא בימי המלואים וכבר השיג הרמב"ן ע"ז. אבל באמת לא נשתוו תכלית התמיד במדבר לתכליתו בא"י. דבמדבר לא באו בשביל עסק פרנסה. שהרי בזכות משה ירד המן. ולא באו התמידים אלא בשביל יעוד הקב"ה עם משה רבינו. ביום לתורה שבכתב ובליילה להופיע אור סיעתא דשמיא לתורה

שבע"פ. והיינו דכתיב בפ' תצוה בפרשת התמיד ונועדתי שמה לבני ישראל. ומשום הכי מאז שנתנדו במעשה מרגלים ולא היה היעוד עם משה פנים אל פנים כמו שכתבו התוס' ב"ב (קכא,א) בשם המכילתא. פסקו להקריב תמידים לת"ק בחגיגה (ו,ב). או לר"ע שבט לוי לבד הקריב ולא מתרומת הלשכה דכל ישראל. אבל עתה בכניסתם לארץ והתפלל משה רבינו לעיל (כז,יז) ולא תהיה עדת ה' וגו' והוא פרנסה כמו שכתבתי לעיל על זה היתה התשובה את קרבנו לחמי וגו'.

תשמרו. פירוש שלא יהא כמו במדבר שבשעה שהייתי בזעם לא הקריבו. עתה תשמרו כל אופן כי לחמם הוא. ובמנחות (סה,א) איתא עוד במשמעות תשמרו שיהא דוקא מתרומת הלשכה. ולא כמו במדבר שלא היתה המצוה שיהיה מתרומת הלשכה מכל ישראל. עד שגם שהיה תרומת הלשכה בפעם הראשונה. בא דרש וטעם מיוחד לזה שבמגילה (יג,ב) שבא להקדים לשקלי המן. הרי שמצד אותה שעה לא היה נצרך אז להיות כן. והיינו משום שלא היה לצורך פרנסת ישראל אלא בשביל יעוד למשה ועפ"י הקדמה זו יבואר לפנינו כמה שינויים בדיוק המקראות בין פרשת התמיד בסדר תצוה בין פרשה שאנו עומדים.

ובביאור לשון לחמי לאשי. תניא בתוספתא מנחות פ"ז בזמן שישראל ברצון לפני המקום נאמר בהם את קרבני לחמי כבנים שמתפרנסים מאביהם בשעת תוכחות מהו אומר לאשי ריח ניחוחי. כל קרבנות שאתם מקריבים אינן אלא לאש ואין הכונה שלא באים לרצון ח"ו. דא"כ למאי יקריבו. אלא הכי פירושו בזמן שברצון הפרנסה עולם בזכות קרבנות ישר לישראל. ובזמן תוכחה עולה בשביל שהוא קיום אשי ה' ופרנסת מלאכי מעלה. ובזכות זה עולה פרנסת ישראל. אמנם ב"כ וב"כ. תשמרו להקריב. שהוא פרנסתכם.

במועדו. לא כקרבן חגיגה שהוא ג"כ קרבן צבור. ומצוה ג"כ ביום הראשון. ומכל מקום יש לו השלמה כל שבעה. אלא דוקא במועדו. הן התמיד הן המוספין.

פרק כח, ג

גִּזְמֵתָם לָהֶם זֶה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ לָהּ כְּבָשִׂים בְּנֵי-שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תְּמִיד:

ואמרת להם. הפסוק הקודם הוא בכלל אזהרה לכל קרבנות הצבור שיש להם מועד. ועתה חוזר לקרבן תמיד בפרט. ונצטוו משה לפרש באמירה (כמו שכתבתי ריש פ' ויקרא ענין אמירה) ענין פרשה זו שנשנית אחר שכבר ידעוה מפ' תצוה. וכל החדשות שבא בפרשה זו.

שנים ליום. היה במשמע שיביאו שני התמידים יחד כדאיתא ר"פ שני שעירי (יומא סב,ב) דהכי היה במשמע לולי שדיוק המקרא שבסמוך שאינו כן. א"כ על כורחך פירוש שנים ליום בטבעת שניה נגד היום. וכדתנן במס' תמיד (ד,א) בשחר על טבעת שניה במערב ובערב טבעת שניה שבמזרח. ומשמעות שנים ליום. בטבעת שניה נגד השמש. ועי' מה שכתבתי בפ' תמיד שם בפ' תצוה הטעם בזה.

עולה תמיד. בפ' תצוה לא כתיב עולה. והוא משום שידוע שבא רק לתכלית היעוד וזה עיקרו עולה המביאה דעת ה' כמו שכתבתי ריש ס' ויקרא. אבל כאן שבאה לפרנסה הוצרך לפרש שיהא עולה ולא שלמים כמו שלמי עצרת.

פרק כח, ד

ד אֶת-הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים:

את הכבש אחד. כבר דייק הראב"ע שמצד לשון הקודש היה ראוי לכתוב האחד. וכן הוא בפרשת תצוה. ונראה ברור דאך מזה דרשו בזבחים (יא,ב) לבן בתירא אחד תעשה בבוקר ולא שנים בבוקר. וקאי האי אחד א'תעשה' שאחריו. אבל זה אינו אלא לבן בתירא דסבירא ליה משמעות בין הערביים כשר כל היום. אבל לרבנן הגיע לנו הדרש ביומא (סב,ב) אחד יביאו ולא שנים ביחד כפי שהייתי מדייק מלשון שנים ליום כמו שכתבתי לעיל (פסוק ג).

(הרחב דבר:) והכי תניא בספרי שמעון בן עזאי א' שנים ליום כנגד יום. אתה אומר כנגד יום או כשומעו שנים ליום ת"ל את הכבש אחד תעשה בבוקר ומה ת"ל שנים ליום כנגד יום. וכאן אמרו של שחר היה נשחט על קרן כו' על טבעת שניה כו'. וברייתא זו עצמה הובא בגמרא יומא בזה הלשון או אינו אלא חובת היום, כשהוא אומר את הכבש אחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערביים הרי חובת היום אמור ומה אני מקיים שנים ליום - כנגד היום כיצד כו'. ופרש"י כנגד היום כנגד זריחת השמש. או אינו אלא חובת היום. ובא ללמד שיהו שנים בכל יום ולפי זה הפירוש הרי חובת היום אמור כבר כתיב מפורש. ואין צריך לכתוב שנים ליום אלא בא לדרוש כנגד זריחת השמש. והא דתנן טבת שניה פרש"י טעמא לא ידענא כו'. ושפיר תמהו התוס' אכתי שנים למה לי ע"ש שנדחקו. אבל העיקר הוא נוסחת הספרי והכי פירוש, שנים ליום כנגד יום. היינו טבעות שניה ליום. או אינו אלא חובת היום, פירוש שיבואו שנים כאחד ת"ל את הכבש אחד תעשה בבוקר. פירוש אחד ולא שנים ומיושב הכל. ונמצא משמעות תעשה – תכין ותביא וכיוצא בזה לעיל ו,יז ועוד הרבה כמבבואר להלן פסוק כ).

וכ"ז בא"י. אבל במדבר דכתיב ג"כ שנים ליום. וכתוב הכבש האחד. באמת היתה המצוה להביא שני התמידים יחד. ונבחר האחד המיוחד בבוקר וכדאיתא במגילה (כח,א) האחד המיוחד. והשני לבין הערביים.

וטעם השינוי מובן לפי דברינו (פסוק ב) דבמדבר באו התמידים משום אור שני תורות, כמו שכתבתי משום הכי היה תמיד הבוקר בשביל יעוד של תורה שבכתב. ותמיד של בין הערביים בשביל יעוד וסיעתא דשמיא של תורה שבע"פ ובאשר ששפעת תורה שבע"פ מקורה נובע מתורה שבכתב. ע"כ המיוחד בא בבוקר והשני בערב. מה שאין כן בא"י נשתוו צרכי שניהם ביום ובלילה בעניני פרנסה.

פרק כח, ה

הועשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן כתית רביעת ההין:

ועשירית האיפה וגו' בלולה בשמן כתית רביעית. ושם כתיב בתמיד הבוקר ועשרון סולת בלול בשמן כתית רבע ההין. היינו משום דתורה שבכתב הוא המשפיע על תורה שבע"פ. ומשום הכי כתיב גם בתמיד של הערב בלשון נקבה. אבל כאן בשניהם כתיב המנחה בלשון נקבה. והתמידים בלשון זכר.

פרק כח, ו

ועלת תמיד העשויה בהר סיני לריח ניחח אשה לה':

עולת תמיד העשויה בהר סיני. בפ' תצוה לא כתיב כל זה. היינו משום שלא נצרך לפרש שתהיה חביבה כעולת תמיד. אחר שעיקר הבאתו הוא לחביבות מה שאין כן כאן הוצרך לפרש שתהיה חביבה כעולת תמיד העשויה בהר סיני לפני חטא העגל. והקדים הכתוב זה המאמר לפני ונסכו רביעית ההין יין. באשר הוא טעם לדבר שבשביל שהוא ערב להקב"ה כמו שבהר סיני. ע"כ צוה ונסכו רביעית וגו'. דבלא זה אין טעם ליין. וכמו שאמר הושע הנביא (ט,ט) לא יסכו לה' יין ולא יערבו לו וגו'.

פרק כח, ז

זונסכו רביעת ההין לכבש האחד בקדש הסך נסך שכר לה':

בקדש הסך. לפי הפשט הוא כתרגום יונתן במאני בית קודשא יתנסך ניסוך חמר עתיק. והענין שנצרך לפרש שיהא בכלי שרת, משום שמובחר שביין הוא שריחו חזק ונודף, כדתנן במנחות פרק כל קרבנות (פ,ב). ואינו ממלא את החבית עד פיה כדי שיהא ריחו נודף. וידוע שאין מחזיקין יין אלא בחבית של חרס כידוע בעובדא דר' יהושע בן קרחה ובת

קיסר בתענית (ז,א). ואין עושין כלי חרס כלי קודש כדאיתא במנחות (כח,ב) וסלקא דעתך דכדי שיהא נודף יותר בשעת הניסוך טוב להסיך על המזבח מן החבית של חרס. משום הכי כתיב בקודש הסך. חובה להסיך מן חבית של חרס לכלי קודש. ואח"כ יהיה נסך שכר לה'. כ"ז הוא פשט ויש על זה דרש מזה היתור עי' סוכה (מט, א-ב).

פרק כח, ח

חֹאת הַכֶּבֶשׂ הַשְּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים כְּמִנְחַת הַבֶּקֶר וְכִנְסָכוּ תַעֲשֶׂה אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה':

ואת הכבש השני וגו'. כבר כתיב בפסוק ד'. ופליגי רבי וחכמים במשמעות המקראות ביומא (לד,א). ונסכו רביעית ההין לכבש האחד ילמד שחרית משל ערבית. רבי אומר ערבית משל שחרית. וחקרו בגמרא בשלמא לרבנן הא בתמיד של בין הערביים כתיב, אלא לרבי מאי טעמא אמר רבה בר עולא אמר קרא לכבש האחד איזהו כבש שנאמר בו אחד הוי אומר זה תמיד של שחר ורבנן מאי אחד מיוחד שבעדרו ולכאורה הוא פלא. היאך למד שחרית משל ערבית הא בשל שחרית מבואר יפה.

אבל הכונה דלפי שכתוב בפסוק ד' ואת הכבש השני תעשה בין הערביים. וא"כ כי כתיב ונסכו רביעית ההין לכבש האחד ע"כ משמעו לכל אחד. וא"כ כבר ידענו שכל אחד יש לו נסכים. מעתה לא בא פסוק זה ואת הכבש השני וגו' אלא בשביל שהיינו מפרשים שהנסכים של שני התמידים היו קרבים אחר בין הערבים. משום הכי כתיב ואת הכבש השני תעשה בין הערביים, כמנחת הבוקר וכןסכו תעשה. הרי כבר הקריבו בבוקר המנחה ונסך. נמצא שנלמד שחרית משל ערבית שקרב של בוקר סמוך לה. ורבי אומר להיפך דפירוש ונסכו רביעית ההין לכבש האחד היינו הראשון של שחר, הרי מבואר דסמוך להקרבת התמיד יביאו הנסכים. ואח"כ כתיב ואת הכבש השני יעשו ג"כ הכי, וא"כ נלמד ערבית משל שחרית. מעתה מבוארת אצלי הסוגיא אמנם במאי פליגי בדיון, מבואר אצלי בס"ד דהיינו פלוגתא דר' יהודה ורבנן בתפלת המנחה אי עד הערב או עד פלג המנחה. אלא שאין כאן מקום].

פרק כח, ט

טוּבִיּוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי-כֶבֶשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה תְּמִימִם וְשְׁנֵי עֶשְׂרִינִים סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וְכִנְסָכוּ:

ושני עשרונים וגו'. הזכיר הכתוב שיעור המנחה ולא הזכיר שיעור הנסכים. והטעם בזה כתב הרמב"ן כי אף על פי שצוה בפרשת הנסכים (לעיל פרק טו) שיעורי המנחה והנסכים.

מצינו מנחה כפולה לכבש העומר וביום העצרת שתיים שני עשרונים חמץ והם מנחה. לכך הוצרך הכתוב לפרש בכל המועדות שלא תשתנה בהם המנחה כאשר נשתנית באלו. אבל הנסכים לא נשתנו לעולם. ועי' מה שכתבתי בפרשת ר"ח.

פרק כח, י

יעלת שבת בשבתו על-עלת התמיד ונסכה:

עולת שבת בשבתו. תרגם אונקלוס תתעבד בשבתא. מפרש בשבתו גם בחיוב השביתה מכל מקום גזירת הכתוב להקריב המוסף בו. **על עולת התמיד ונסכה.** בשבת ור"ח (פסוק טו) ובשבעה ימי הפסח (פסוק כד) כתיב על עולת התמיד. ובשאר ימי מוספין כתיב מלבד עולת התמיד. ועוד שינוי שבמקום דכתיב על עולת התמיד לא הזכיר הכתוב אלא ונסכו. ולא הזכיר המנחה מה שאין כן בכל מקום דכתיב מלבד עולת התמיד. הזכיר המנחה והנסכים. והענין למדנו מברייתא בספרי על עולת התמיד מגיד שאין מקריבים מוספים אלא בינתיים. כך שינוי בשלשה מקומות דכתיב על עולת התמיד. ופירוש דמשמעות על עולת התמיד לא תמיד השחר אלא תמיד הערב. ופירוש על למעלה ממנו וקודם לו.

(הרחב דבר:) ולא נימא דתדיר קודם. והא דכתיב (ויקרא ו,ה) והקטיר עליה חלבי השלמים ודרשינן עליה השלם כל הקרבנות כולן. סלקא דעתך שאינו אלא בקרבנות יחיד, כמו שכתבו התוס' פסחים דף נ"ח ב' ובכמה מקומות בהא דבעינן מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד (פסוק כג) ללמדנו דתמיד הבוקר קודם למוספין ולא למדנו מדכתיב וערך עליה העולה. העולה ראשונה. ויישבו התוס' דהאי קרא מיירי בקרבנות יחיד. והכי נמי בסיפא דהאי קרא.).

ולמדנו דהמשמעות כך היא. מדכתיב ביום ראשון ש"פ (פסוק כג) מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד. ואח"כ כתיב (פסוק כד) על עולת התמיד. למדנו שאין משמעות על כמו מלבד. ומשם למדנו דכך הפירוש בשבת ור"ח. משום הכי במוספי רגלים דכתיב אחר הפסח. לא הוצרך הכתוב לפרש שיהיו המוספין בינתיים. שהרי למדנו ממוסף הפסח. מה שאין כן שבת ור"ח דקודם. ולא הוצרך הכתוב לפרש בשבת ור"ח דתמיד הבוקר קודם למוסף. אחרי שפירוש הכתוב הטעם (פסוק כג) עולת הבקר אשר לעולת התמיד. שהוא משום דתמיד ותדיר קודם. ממילא ידענו דשבת ור"ח ג"כ הכי. ועיין עוד מה שכתבתי בפסוק כ"ג טעם על שפירש הכתוב יותר זה הכלל ברגל.

ואחר שלמדנו פירוש על עולת התמיד שהוא תמיד הערב ושהמוסף קודם מיושב שפיר שלא הוצרך הכתוב שיהא קודם גם למנחה הבא אחר התמיד. והא דכתיב הנסך בא למדנו שיהא המוסף קרב במשך העת שיהא קרב אחריו התמיד והנסך ג"כ. דאף על פי דמנחת נסכים כשר גם בלילה כדאיתא בתמורה פרק ב' (יד,א). מכל מקום יש להקדים הנסך ביום כדי שיהא בשיר. דבלילה אין אומרים שירה.

ונסכה. בכל המוספין עד חודש השביעי כתיב ונסכו התמיד בלשון זכר. לבד תמיד הערב של שבת כתיב בלשון נקבה. כמו בפ' תצוה וכמו שכתבתי שם ולעיל פס' ה'. ומזה למדנו לקבוע בי מדרשא בשבת אחר חצות היום כדאיתא בגיטין דל"ח ב'. ובסוגיא ר"פ כל כתבי (שבת קטו,א). ומשום הכי כתיב בלשון נקבה כמו הטעם שכתבנו שם בכל תמיד הערב יע"ש.

פרק כח, יא

יֹאבְרָאֵשִׁי חֲדָשִׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֲלֵהּ לֵה' פְּרִים בְּנֵי-בְקָר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי-שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:

תקריבו עולה. דכתיב באותו יום חטאת. משום הכי פירוש תקריבו עולה. וכן בכל הרגלים. מה שאין כן בשבת שלא היה חטאת.

פרק כח, יד

יִדְוֹנְסְכֵיהֶם חֲצֵי הַהֵין יִהְיֶה לְפָר וְשְׁלִישַׁת הַהֵין לְאֵיל וְרִבְעֵת הַהֵין לְכֶבֶשׂ יֵין זֹאת עֹלֹת חֲדָשׁ בְּחֻדְשׁוֹ לְחֲדָשִׁי הַשָּׁנָה:

ונסכיהם חצי ההין וגו'. כ"ז מיותר וכמו שכתבתי לעיל בשם הרמב"ן. ומזה למדנו במס' מנחות (פ"ט,מ"ב) דשנתות היה בהין. ובשביל שזה היה מוסף הראשון שיש בו פר איל וכבש. פירש בו הכתוב שכולם היו בכלי אחד.

עולת חודש בחדשו. תרגם אונקלוס באתחדותיה. מפרש בחדשו בהתחדשות החודש. לאפוקי יום הראשון של ר"ח שהיה נהוג גם בזמן הבית שני ימים כמבואר בשמו"א (כ,יח) שהיה כן. מכל מקום מוספין אינו קרב אלא ביום ר"ח שמתחיל למנות ממנו החודש הבא מחדש. ומה שפירש רש"י ללמדינו שאם עבר יומו בטל קורבנו, למדנו מדכתיב בפרשת אמור (כג,לז) דבר יום ביומו כדאיתא בתמורה (יד,א).

לחדשי השנה. אם פשוט אם מעובר. אינו תלוי בשנה אלא לפי החדשים.

פרק כח, טו

טוּשְׁעִיר עֲדִים אֶחָד לַחֲטָאת לֵה' עַל-עֶלְת הַתְּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ:

לחטאת לה'. הדרשות על זה ידוע בשבועות (ט,א). אמנם עוד יש להבין הא דבכל המוספין כתיב בחטאת לכפר עליכם. לבד בר"ח ומיוה"כ ואילך. והנראה דאף על פי שעיקר החטאת בא על טומאת מקדש וקודשיו. מכל מקום מכפר על שארי עונות הצבור שמצוים ברגלים משום שמחת יו"ט וכדאיתא בקדושין (פא,א) סקבא דשתא ריגלא. והרי חטאת מכפרת על עשה ג"כ כדאיתא בזבחים (ו,א) והכי נמי מכפרת על עונות שאין מביאים קרבן. משום הכי בר"ח וביוה"כ דאינו שמחה. ובסוכות מצוה דסוכה בקביעות אגוני ומצלי מיצה"ר כדאיתא בסוטה (כא,א). וכן בשמיני עצרת דשמחת הלילה הוא מהתורה הרי זה מצוה ואגוני. מה שאין כן בשאר יו"ט אין שמחת לילה מצוה ולא מגין. משום הכי כתיב לכפר עליכם ועי' מה שכתבתי בספר דברים ט"ז ט"ו.

פרק כח, טז

טז וּבַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ פֶּסַח לֵה':

פסח לה'. גם זה הקרבן בכלל תשמרו להקריב לי במועדו. וגם זה שייך ביחוד לביאת הארץ כמו שכתבתי לעיל ט' א'. משום הכי כתיב כאן פסח. ולא פירש הכתוב בין הערבים שהרי כבר מפורש מועדו במקומו. מה שאין כן בפ' מועדות בסדר אמור. דבא הכתוב להזכיר פסח כדי ללמדנו שגם זה נקרא יום מועד שאסור במלאכה כדין יום הבאת קרבן. והיה סלקא דעתך דאסור כל היום משום הכי כתיב בין הערבים ללמדנו שלא אסור במלאכה אלא בין הערביים כמו שכתבו התוס' בשם הירושלמי ר"פ מקום שנהגו (פ"ד, ה"א).

פרק כח, יז

יז וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַזֶּה חֵג שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת יֵאָכְל:

ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג. כבר ביארנו בספר שמות י"ג ו' דלא נזכר מפורש בתורה חג בפסח אלא בחמשה עשר. ורק מדרשות חז"ל נשתוו חוה"מ של פסח לחוה"מ של סכות. אבל מכל מקום היה מנהג של ישראל חלוק בין פסח לסוכות לענין רבוי קרבנות. וגם בפי חז"ל נקרא סתם חג לחג הסוכות בשביל שחגו מרובה בלשון המקרא.

(הרחב דבר: ונראה דמשום הכי אין גומרים הלל בחוה"מ של פסח אלא בראשון. משום שאינו מתקדש לחג. דאף על פי דבערכין דף י' ע"א מפרש טעם החלוק בין פסח לסכות משום דבסוכות חלוקין בקרבנותיהן. מה שאין כן בפסח. לא נצרכו לכך אלא משום

דבשמיני עצרת שלא נקרא ג"כ חג בתורה ואומרים הלל. אלא משום שחלוק בקרבנות. ומשום הכי נצרכה הגמרא לומר טעם על שאין אומרים הלל בר"ה ויוה"כ ולא פירשה הטעם משום שלא התקדשו לחג. אלא משום שמיני עצרת. אבל אי הוי פסח נקרא חג בתורה היו אומרים הלל אפילו בלי חלוק קרבנות כמו ליל התקדש חג).

פרק כח, כ

כּוּמְנַחְתֶּם סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לֶפֶר וּשְׁנֵי עֶשְׂרִים לְאֵיל תַּעֲשׂוּ:

ושני עשרונים לאיל תעשו. עשרון עשרון תעשה. תיבות עשיה מיותר. ולא כתיב בכל הפרשה. והנה כבר נתבאר לעיל ט"ו ו' משמעות עשיה גבי מנחת נסכים. שהוא כל עשיות שעד הקרבה והיה המצוה להכין בשביל מוספי הצבור ביחוד דגדולים במעלה מקרבן יחיד. ומשום הכי כתיב באיל תעשו לשון רבים ובכבש תעשה לשון יחיד. דכל עשרון נמסר לכהן בפני עצמו. ושני עשרונים נמסר לשני כהנים. וכמו בהולכה למזבח כדתנן ביומא פרק ב' (כו,ב).

פרק כח, כב

כּבוּשְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:

לכפר עליכם. ביארנו לעיל ט"ו שאגב מרומז כפרה על סקבא דשתא ריגלא.

פרק כח, כג

כּג מְלַבֵּד עוֹלַת הַבֶּקֶר אֲשֶׁר לְעוֹלַת הַתְּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת-אֵלֶּה:

מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד. אריכות לשון הוא ובא ללמדנו דברגלים מקדימין עולת התמיד לכל יום חול וכדתנן ביומא פ"א (כ,א) דברגלים לא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל. ומשמעות הבוקר בהשכמה ומזה הרגל למדנו בכל רגלים.

פרק כח, כו

כּוּבִיזִים הַבְּכוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לֵה' בְּשִׁבְעַתֵּיכֶם מִקְרָא-קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל-

מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

וביום הבכורים. פרש"י בכורי קציר חטים וא"כ הדר מפרש קרא בהקריבכם וגו'. ויותר נראה דסתם בכורים היינו כלשון המקרא בפ' משפטים וחג הקציר בכורי מעשיך אשר

תזרע בשדה. היינו שאז החל להביא בכורים מכל דבר. וכן פרש"י בפ' משפטים ע"ש. ואח"כ מפרש עוד בהקריבכם וגו' זהו שתי הלחם. ועיין עוד בסמוך.

בשבועותיכם. תרגם אונקלוס בעצרתיו. מכאן רגיל במשנה לקרוא זה החג עצרת. כמבואר במגילה פ"ג בעצרת שבעה שבועות ועוד הרבה. ובמקרא לא נקרא עצרת כי אם שביעי של פסח ושמיני עצרת. [ועי' רמב"ן וספורנו ויקרא כ"ג ל"ו] אלא עפ"י תרגומא דהאי תיבה. ועדיין לא נתבאר האיך מיתרגם בשבועותיכם בעצרתיו. אכן אחר הישוב בעיקר תיבה זו אין לו הבנה פשוטה. שנאמר שהוא משום מנין שבועות. והרי גם ימים נמנו ולכתוב ביומיכם. אלא ניתן ללמדנו ענין מנין הימים ומנין השבועות. ושני דברים המה. מנין הימים היה לדעת לנו שכל הנהגות שקוב"ה מנהיג עולמו בשפע ספירות הידועים ובצרוּפן בהתמזגות המדות המה מ"ט.

(הרחב דבר: ונראה דלזה כיונו בב"ר (ט,יא) אמר ר' סימון בשם רשב"י כל המדות בטלו ומדה נגד מדה לא בטל ופרש"י מ"ט מדות שבהם נברא העולם. ולא נתבאר מה הוא. והנראה שהוא התמזגות המדות.)

וכל זה ניתן בהשגחה לפי מעשה התורה והמצות שניתן בחג הקציר. אבל מנין שבועי הוא להורות לנו שבעת מתן תורה נתקשרנו עם ה' כביכול ככלה הנכנסת לחופה אשר לבד שהיא משתעבדת למעשה ידיה. עוד היא מחויבת להשקיע אהבתה אך בו. ועל זה היא סופרת שבעה ימים ביחוד בשביל זה החתן דוקא. [והיינו דאיתא בנדה (י"א,א) טעם משום חימוד. וטעם שיש לחוש בכלה יותר. משום דמחויבת להשקיע דעתה בו שבוע ימים. ומשום הכי אי אירע שספרה לזה האיש וביום חופה נעשה חתן אחר. היא מחויבת לספור שבעת ימים אחרים. והוא משום שמחויבת להשקיע דעתה בזה] כך נתחייבנו לבד מעשה המצות עוד להשקיע אהבתנו אך אליו ית'. ובאשר לא בנקל לאדם להשקיע אהבתו לקוב"ה כמו אשה לבעלה ע"כ צוה הקב"ה למנות שבעה שבועות. ועל זה התכלית נקרא זה החג חג השבועות ולא חג הימים. ללמדנו בינה שעלינו להשקיע אהבתנו בו ית"ש ולהיות נעצר לפי ה'. ובשביל זה נקרא חג העצרת שהוא הכונה של שבועות. ומשום הכי כתיב בפ' ראה (טז,יב) אצל שבעה שבועות תספר לך ושמרת ועשית את החקים האלה. שמשמעון חקות התלמוד. כאשר יבואר שמה ברצות האל ית"ש. והנה כאן הודיע הכתוב שלשה ענינים לקדושת זה היום. א' וביום הבכורים. ב' בהקריבכם וגו'. ג' בשבועותיכם. מה שאין כן בשביעית שאין בו בכורים קרא חג השבועות כמו שכתבתי בפ' תשא (לד,כב). דאז הזמן נותן לשמירת חקים ותלמוד ביותר כמו שכתבתי בספר ויקרא כ"ה י"ח לענין יובל.

פרק כח, ל

לשעיר עזים אחד לכפר עליכם :

שעיר עזים אחד. בירושלמי ר"ה (פ"ד, ה"ו) בעצרת אין כתיב חטא. א"ל הקב"ה מכיון שקבלתם התורה מעלה אני עליכם כאלו לא חטאתם מימיכם.

פרק כח, לא

לא מלבד עלת התמיד ומנחתו תעשו תמימים יהיו-לכם ונסכיהם:

תמימים יהיו לכם ונסכיהם. מכאן למדו במנחות (פז,א) דיין שיש בו קמחין פסול, שנאמר תמימים יהיו לכם ונסכיהם. הנסכים יהיו ג"כ תמימים. ורמזה התורה ביחוד בזה החג משום שאז שכיח קלקול ביינות כדתנן בב"ב (צח,א) יין מבושם אני מוכר לך חייב להעמיד לו עד העצרת. ופירש רשב"ם שמכאן ואילך מתקלקל אפילו יין מבושם. כן שמעתי מהרב הגאון מהו' אלעזר משה שי' האב"ד דק"ק פינסק.

פרק כט

פרק כט, א

א ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא-קדש יהיה לכם כל-מלאכת עבודה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם :

יום תרועה. ובפ' אמור כתיב זכרון תרועה. ושם ביארנו בעזרו ית'.

פרק כט, ב

בועשיתם עלה לריח ניחח לה' פר בן-בקר אחד איל אחד כבשים בני-שנה שבעה תמימים :

ועשיתם. כבר ביארו בירושלמי ר"ה (פ"ד ה"ח) ובמדרש רבה פ' אמור (כט,יב). דלהכי כתיב בר"ה ועשיתם ולא והקרבתם ללמדנו שביום ר"ה דומים כאלו נעשים מחדש. והיינו דכתיב בתהלים ק"ב (יח-יט) פנה אל תפלת הערער ואל בזה את תפלתם תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל יה. פירוש עם נברא בר"ה יהלל יה ביום התקדש חג הסכות. ועי' מה שכתבתי בספר דברים כ"ו ט"ו.

(הרחב דבר: והנה ביוה"כ לא כתיב ועשיתם. מזה יש ללמוד דגמר הדין של חיים נגמר בר"ה. והכי נמי פרנסה תלויה בחיים וכנוסח הרי"ף ביצה פרק ב' כל מזונותיו של אדם

קצובין לו מר"ה עד ר"ה. ולא כדאיתא לפנינו מר"ה עד יוה"כ. אלא מר"ה עד ר"ה דלהבא והכי איתא במדרש רבה פ' אמור. והכי משמע מהא דדרשי בביצה שם מדכתיב כי חק לישראל הוא לישני דמזוני. והרי כן דרשו במס' ר"ה (כה,ב) דאימתי הוי חק בגמר דין. אלא עיקר הדין לענין חיים ומות הוא בר"ה. וממילא נקצבה הפרנסה. דמאן דיהיב חיי יהיב מזוני. והא דתנן במס' ר"ה פ"א (טז,א) דגמר דינו של אדם עד יוה"כ. היינו לענין איכות השגת פרנסתו ושאר דברים שתלויים בכפרת עונות וכלשון דתניא (ר"ה טז,א) מי שאירע לו קרי או אונס לפי יוה"כ כו'. או לענין מלחמת שרי מעלה עם כלל ישראל וכמו שכתבתי בסדר מועדות דפ' אמור בס"ד).

פרק כט, ו

ומלבד עלת החדש ומנחתה ועלת התמיד ומנחתה ונסכיהם כמשפטם לריח ניחח אשה לה':

ומנחתה. כל מוספי זה החודש כתיב התמידים בלשון נקבה. הוא משום דכל חודש השביעי עד גמר שמיני עצרת נידונים ישראל באופני פרנסה כדכתיב בכסא ליום חגנו כמו שכתבתי בסדר אמור (כג,לד) ולהלן י"ב. והרי אנו כמו עוברים עד גמר לידה. שאף על פי שעיקר יצירת הולד הוא בעת קליטת הזרע. מכל מקום אופני בריאותו תלוי בכל משך העיבור. משום הכי כתיב בלשון נקבה.

פרק כט, ז

זובעשור לחדש השביעי הזה מקרא-קדש יהיה לכם ועניתם את-נפשתיכם כל-מלאכה לא תעשו':

ובעשור לחדש השביעי הזה. משמעות לשון הזה. בא ללמדנו אותה שנה שתקעתם בר"ה. וכדאיתא בר"ה די"ז כל שנה שאין מריעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה. ועיין עוד מה שכתבתי בפ' אמור בזה.

כל מלאכה. כל שהוא מלאכה כשעור שנתנו חכמים. (מה שאין כן בשביעי של פסח בפ' ראה (טז,ח) כתיב לא תעשה מלאכה. דשם עיקר הכונה כמו שיבואר שם ברצות ה'. שיהא פנוי להיות עצור לפני ה'. ומשום הכי אין לעשות מלאכה המטרדת ולא קאי המקרא במלאכה כל שהיא).

פרק כט, יא

יאשעיר-עזים אֶחָד חֲטָאת מִלֶּבֶד חֲטָאת הַכֹּפָרִים וְעֹלֹת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵיהֶם :
חטאת. ולא כתיב לכפר עליכם כמו ברגלים. משום דכל העבירות מתכפרין ע"י קרבנות היום. ולא באה חטאת מוסף אלא בשביל טומאת מקדש וקודשיו.

פרק כט, יב

יבּוֹבְחַמְשָׁה עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא-קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל-מִלְאָכָתָ עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגְתֶּם חַג לַה' שִׁבְעַת יָמִים :

לחודש השביעי. כאן לא כתיב הזה. ונתבאר בסדר אמור משום דפרי החג הוא בשביל שבעים אומות כפרש"י סוכה (נה,ב) והוא ממדרש איכה.

(הרחב דבר:) ולא כפרש"י כאן שבאין להגין עליהם מן היסורים אלא בשביל גשם כפרש"י בסוכה. ומשום הכי כתב בס' זכריה (י"ד טז-יז) דלעתיד יהיו גם אוה"ע באים בחוהמ"ס לעמוד על קרבנם. היינו בשביל שיכירו גם המה את מלך ה' צבאות ויהיו יודעים דפרנסתם תלוי' במוספי החג שישראל מביאים בשבילם. ואם לא יעלו לא יבא עליהם הגשם. וכך היה המנהג בימי שלמה. ומשום הכי היה שלמה מגיד קהלת בחוהמ"ס לפני חכמי אוה"ע. דאפילו למאן דאמר במגילה (ז,א) שנאמרה ברוח הקודש מכל מקום נאמרה גם לפני חכמי אוה"ע. ומשום הכי לא נזכר בה כי אם שם אלהים. משום דאינהו לא ידעי אלא זה השם כדאיתא בסנהדרין (א,ס).

וחגתם חג לה' שבעת ימים. לפי קבלת חז"ל אינו אלא להשלמה. וכמו בחג המצות. אבל מכל מקום אין הפסוק יוצא מידי פשוטו שמנהג ישראל היה להביא חגיגה בכל יום. וביחוד היו רגילים להביא תודה כמו שאמר עמוס (ד,ה) וקטר מחמץ תודה וגו' כי כן אהבתם בני ישראל וגם אנכי מנעתי מכם את הגשם וגו'. הרי שיהיו אוהבים להביא לפני ה' בחג תודות כדי שיהיה' בזה לחמי תודה ולהשפיע עי"ז ברכה על גשמי השנה. ויותר מזה נתבאר בסדר אמור. וכמו בחג השבועות היתה המצוה להביא שלמי צבור ולחמי חמץ כדי לעצור טללים רעים ורוחות רעות כך בסכות לכל יחיד. אלא בסכות בא בשביל גשם. וזה היה בא לכל יחיד לפי מעשיו כדאיתא בתענית (ט,ב) מטר בשביל יחיד. מה שאין כן טל ורוח כל הארץ שוה. ע"כ בא בקרבן צבור.

פרק כט, לה

לה ביום השמיני עצרת תהיה לכם כל-מלאכת עבדה לא תעשו :

עצרת תהיה לכם. לפי קבלת חז"ל אתי לגזירה שוה עצרת עצרת לתשלומין. ולפי הפשט היה זה היום יותר לכם מכל מועדות שהיו בהם קרבנות חגיגה וראיה שעיקרם לגבוה. מה שאין כן בשמיני עצרת לא הקריבו עפ"י רוב כי אם שלמי שמחה. דעיקר ההקרבה כדי לשמוח בבשר שלמים. והווי כעין הקרבת שלמים במדבר כמו שכתבתי בספר ויקרא י"ז ה'. משום הכי כתיב עצרת תהיה לכם. בשביל אכילה לשמחה. ומשמעות עצרת לפי הפשט שיהא עצור לפני ה'. להשריש בלבו תכלית היותו בירושלים ושמע הרבה תורה ומוסר כל שבעה. ועי' ס' דברים ט"ז ח'.

פרק כט, לט

לט אלה תעשו לה' במועדיכם לבד מנדריכם ונדבתיכם לעלתיכם ולמנחתיכם ולנסכיכם ולשלמיכם :

לבד מנדריכם ונדבתיכם לעולותיכם וגו'. העולה והשלמים שבאין לראיה וחגיגה אף על פי שהמה חובה מכל מקום אפשר להרבות בנדרים ונדבות וכולן קרבין ביו"ט לשם חובה כדאיתא בחגיגה (ח,ב) הפריש עשר בהמות לחגיגתו הקריב חמש ביו"ט ראשון כו'. והיינו נדריכם ונדבתיכם לעולותיכם וגו'. או **למנחותיכם ולנסכיכם.** דאפשר להרבות מנחות ונסכים יותר מהחוב להביא לכבש נסכי פר כדאיתא במנחות (צא,ב).
ולשלמיכם. היינו הוספה לשלמי חגיגה כמו שכתבתי.

פרק ל

פרק ל, א

א ויאמר משה אל-בני ישראל ככל אשר-צוה ה' את-משה :

ויאמר משה אל בני ישראל וגו'. הלכות מועדים היה משה רבינו מפרש לכל ישראל. יותר מכל פרשיות שבתורה הן המרומז בשנויים הנפלאים. אשר בכל מוסף בלשון אחר. ובלא ספק לא דבר ריק הוא. או עפ"י סודות התורה. או הנלמד ע"י חקים ומשפטים להלכה. וכ"ז נכלל במשמעות אמירה כמו שכתבתי ריש ס' ויקרא.

והנה בפרשת אמור סיים וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. ופירשנו עפ"י הגמרא שנכלל בזה שני ענינים. שקרא משה הפרשה ברגל. וגם פירש בכל מועד לבני ישראל הלכות ואגדות השייך לפרשת מועדים. אבל זה לא היה אלא במועדות דפרשת אמור שנאמר בתחלת ארבעים שנה. ומשה היה מתנהג כן לכל משך ארבעים שנה. מה שאין כן פרשת מוספין לא נאמרה עד שנת הארבעים לאחר החג. ומשה מת לפני הפסח. וא"כ לא

הגיעה שעה לקרוא בצבור פרשת מוספין. ע"כ לא כתיב כאן אלא ויאמר משה וגו' ככל אשר צוה ה' את משה. לא בא אלא להורותם כונת המועדים כי המה עיקר גדול למוסר והנהגה.